

Vejprtské padělky i u známek Rakouského císařství?

Pozoruhodnou vytrvalost a tvrdošijnost už po několik let projevuje zapálený sběratel pan Josef Moravec z Tišnova. Někteří čtenáři si možná vzpomenu na jeho inzerát v rubrice Malý oznamovatel, ve kterém před časem hledal podporu pro svou snahu prokázat, že dvě jím objevené rakouské známky z roku 1916 jsou dosud nepopsanými padělkami ke škodě pošty.

FRANTIŠEK BENEŠ ml.

Nyní nám k tomu do redakce napsal: „*S odstupem času a po získání dalších zkušeností s mými dvěma nestandardními rakousko-uherskými známkami vám znovu nabízím stručný popis problému k uveřejnění. Už čtyři roky marně usiluji o objasnění důvodů, které vedly k použití nestandardního zoubkování u dvou rakousko-uherských známek z mé zásoby, použitých ve Vejprtech, o nichž se domnívám, že jde o dosud neznámé padělky ke škodě pošty. Jde o hodnoty 25 H a 50 H z emise 1916, která byla dle údajného sdělení Dr. Ferchenbauera vcelku bezproblémově perforována hřebenem 12 1/2; podle mé zkušenosti ležmo zleva. Po velmi podrobném zkoumání na počítačové zvětšenině jsem dospěl k jednoznačnému závěru, že mnou předkládaná známka Mi č. 192 s obrazem císaře hřebenem zoubkována není. Vedou mě k tomu následující důvody: 1) Osy vodorovné perforace nesměřují do středu příslušných krajních otvorů (ani vlevo!). Navíc jsou tyto rohové otvory o stejnou vzdálenost mírně posunuty doprava. 2) Obě krajní svislé rozteče jsou oproti všem ostatním kratší. 3) Celkový formát známky je vyšší, a to proti smyslu srážky obrazu - ten je naopak nižší! Přitom neostré hrany otvorů že by měly svědčit pro úřední perforačku? Dále pan Moravec ve svém dopise popisuje drobné odchylky v obrazu zkoumaných známek, jimiž se mají lišit od známek nesporně pravých - např.: „pod razítkem Weipert 2 je mnoho kresebných odchylek ... hodnotová dvojka má horní část více zatočenou a zakončená její paty je šikmá, což nemůže být náhodná vada tisku.“ Dopis pak pokračuje: „Naskýtá se tedy otázka: proč a kým byla před poštovním použitím provedena zřejmě soukromá perforace? Není snad u nás filatelistického experta, kterého bych v této záležitosti neoslovil. Výsledkem je buď ostentativní mlčení, anebo, až na jednu výjimku, ujištění, že jde o normální známky. Nikdo, vůbec nikdo se slůvkem nepokusil nabídnout možné vysvětlení neúředního zoubkování a jeho případný dopad na ocenění výjimečnosti obou známek. K vyřešení problému by jistě přispěl nález dalších podobných exemplářů. Pokusí se o to čtenáři Filatelie?“ A protože dopis pana Moravce končí přáním, „aby se k otázce vyjádřil i znalec Ing. F. Beneš ml.“, pokusme se teď odpovědět na otázku pravosti, resp. nepravosti uvedených známek najít společně v dnešní rubrice Znalecká hlídka.*

Omamné kouzlo Vejprt...

I ty nejběžnější známky opatřené razítkem poštovního úřadu ve Vejprtech jsou v očích mnoha sběratelů hodny vyšší pozornosti, než obvykle věnujeme běžnému balíčkovému zboží s razítky jiných pošt. Je to důsledek nesmírné a mnoho desítek let trvajících popularity dnes už legendárních padělků tří hodnot hradčanské série - 100, 200 a 300 h -, které tu byly používány k frankování balíkových průvodek. Popularita o to větší, že ony padělky ke škodě pošty (jejichž původci nebyli nikdy dopadeni) byly většinou nalezeny v tom nejběžnějším filatelistickém zboží - poštovním skartu -, kterého si i ten nejobyčejnější sběratel tehdy mohl obstarat, co hrdlo ráčí (na rozdíl ode dneška, kdy je u nás skart skoro k nesehnání). Je to vlastně parafraze známého pohádkového motivu, jak obyčejný člověk (v našem případě sběratel) svou pílí a vytrvalostí (při prohlížení balíčkového zboží) ke štěstí (vejprtským padělkům) přišel. Není tedy divu, že si i dnes mnohý filatelista řekne: když se to povedlo jiným, proč by se stejný objev nemohl poštěstit i mně?

A tak prakticky nemine týden, abych poštou nebo osobně nedostal k přezkoušení alespoň jednu hradčanskou známku s vejprtským razítkem, o níž se majitel domnívá, že „je nějaká jiná, a vůbec - co když je to ten slavný padělek ke škodě pošty?“. Za bezmála dvacet let, co zkouším známky, mi takových exemplářů byly předloženy určité stovky, ale skutečné, dosud nerozpoznané vejprtské padělky mezi nimi byly jen tři. Bylo to někdy v roce 1995, šlo o tři dost mizerně střížené kusy hodnoty 200 h a všechny přinesl na jednu jednu starší sběratel. Podle jeho slov byly plodem mnohaletého usilovného probírání balíčkového zboží. Okamžitě, kdy jsem mu po jejich prohlídce potvrdil, že jde skutečně o vejprtská falza, a on si je odnášel odzkoušené, patřil určitě k nejšťastnějším v jeho sběratelském životě.

Lze si z toho vyvodit nějaké poučení? Snad to, že hledání vejprtských padělků ke škodě pošty v balíčkovém materiálu je příslušným hledáním jehly v kupce sena, ale na druhé straně hledáním nikoliv beznadějným. A pokud tedy nějaký sběratel - v našem případě pan Moravec z Tišnova - snášs s takovou vytrvalostí argumenty, že našel padělky dosud dokonce zcela neznámé, určitě stojí za to podívat se na ně trochu blíže.

Obraz zkoumaných známek ...

Protože J. Moravec nelitoval peněz a úsilí a nechal od obou svých známek zhotovit kvalitní, silně zvětšené reprodukce (ve formátu A4), můžeme teď projít jeho jednotlivá tvrzení a přesvědčit se o jejich pádnosti. A začněme třeba popsanými rozdíly v obrazu známek, i když ty nejsou jeho hlavním argumentem v tvrzení, že obě předložené známky mají být padělký ke škodě pošty (tím má být jejich údajně soukromé zoubkování).

Nižší hodnoty výplatní emise z roku 1916 (do 1K) byly zhotoveny tiskem z výšky - knihtiskem. Jde o techniku pro tisk známek v té době hojně používanou, protože tradiční, levnou a rychlou. Ale abychom jenom nechválili, i ona měla své mušky: šlo totiž o tiskovou techniku - z hlediska reprodukce původní předlohy - do jisté míry nepřesnou. To ostatně dobře (a v mnohem větší míře) známe z našich knihtiskových emisí z let 1918 - 20, kdy například u Hradčan je skoro každé známkové pole u všech použitých tiskových desek rozpoznatelným originálem, se svými charakteristickými a nezaměnitelnými znaky. A i když rakouské knihtiskové známky z roku 1916 byly vytištěny o poznání kvalitněji, ani ony se této, pro knihtisk typické nepřesnosti v detailech obrazu nevyhnuly.

Po prostudování detailů kresby na silně zvětšených reprodukcích obou předložených známek jsem pak dospěl k závěru, že byly vytištěny z původní tiskové

desky, a drobné odlišnosti, na něž poukazuje J. Moravec, jsou prostě průvodním jevem použité tiskové techniky (jde tedy o drobné deskové odchylky /vady/ vzniklé při reprodukci a rozmnožování původní předlohy; některé pak jsou dokonce tiskovými nahodilostmi).

Tento závěr - zejména pokud bychom zkoumali nezoubkované známky - by bylo jistě možno zkoušet ověřit prostudováním celých přepážkových archů obou hodnot (samozřejmě ze všech použitých tiskových desek). Na nich bychom se je mohli pokusit podle uvedených drobných odlišností v jejich obraze lokalizovat, tedy určit, ze kterého známkového pole pocházejí. (To samozřejmě platí zejména pro drobné deskové vady, a nikoliv pro tiskové nahodilosti, které nám při takovém zkoumání zpravidla nijak nepomohou.) Protože však v našem případě jde o exempláře zoubkované, spokojme se teď s konstatováním, že známky byly vytištěny z původní tiskové desky (opřem ovšem i o zjištění, že naprostá většina detailů jejich kresby se shoduje s detaily kresby známek nepochybě pravých), a přejdeme k dalšímu (a hlavnímu) argumentu pana Moravce - k údajně padělané perforaci.

... a jejich zoubkování

Jak se můžeme dočíst v každém katalogu, byly obě hodnoty opatřeny (ležmým) hřebenovým zoubkováním o rozměru 12 1/2, které má být u zkoumané dvojice falešné. Argumenty pana Moravce, proč tomu tak má být, jsme citovali v úvodu našeho článku. Abychom je dokázali správně posoudit, je třeba si ukázat, jak bylo takové ležmé hřebenové zoubkování vlastně prováděno. Perforační lišta byla složena z jedné dlouhé řady perforačních jehel, na niž kolmo navazoval příslušný počet řad krátkých (dohromady tvořících tvar hřebene). Jejím jedním úderem byl v archu perforován jeden sloupec známek - ovšem pouze po třech jejich stranách (vždy nahoře, vlevo a dole). Poslední, čtvrtá strana byla ozoubkována úderem dalším, při němž byly současně ozoubkovány horní a dolní strany všech známek v dalším sloupci. U každé jednotlivé známky byly tedy použity tři různé „malé perforační lišty“, přičemž dvě strany (horní a dolní) byly každá perforována svou samostatnou (a s ostatními nezaměnitelnou) „lištou“ a zbývající dvě strany (levá a pravá) byly shodně perforovány zbývající lištou třetí. Pro úplnost ještě dodejme, že obě vodorovné „lišty“ končily svou práci posledním perforačním otvorem před pravým horním a dolním rohem známky a oba tyto rohové otvory už má „na svědomí“ další úder lišty svislé. U ležmo (zleva doprava) postupujícího hřebenového zoubkování tedy nemá žádný význam jakkoliv vzájemně srovnávat horní a dolní řadu perforace ani posuzovat vůči nim postavení rohových otvorů. Smysl naopak má vyhledávání shodných perforačních odchylek (drobných vychýlení jednotlivých perforačních otvorů) u obou svislých stran známky, protože ty byly přece ozoubkovány stejnou lištou. A taková vychýlení, shodně se vyskytující na obou uvedených stra-

nách, se skutečně na známce 25 H vyskytují. Jsou jimi např. vpravo vychýlený 2. PO, či naopak vlevo vychýlený 5. PO, v obou případech počítáno zdola. Bez zajímavosti přitom není, že při přesném měření nejspíš zjistíme, že tyto shodně vychýlené otvory neleží ideálně proti sobě. Jde o standardní projev chodu perforačního zařízení, které se při práci vodorovně posunovalo (po jednotlivých sloupcích známek) a přitom se pohybovalo i nepatrně nahoru a dolů (v rámci dosažitelné přesnosti perforačky). Rovněž tak se nemusel posunovat sám hřebec, ale mohl být pod ním vodorovně posunován papír (přepážkový nebo tiskový arch), přirozeně rovněž s jistou svislou diferencí přesnosti pohybu. Důležité přitom je, že posunutí vůči so-

Zvětšenou kopii z obyčejné kopírky jsme rozstříhali a přiložili obě svíslé perforace k sobě (tzn. levou stranu známky k její pravé straně). Na obrázku zhotoveném ze zkoumané známky je vidět, že vzájemně navazuje nejen perforace, ale i její jednotlivé vychýlené perforační otvory.

Tímto způsobem lze zkoumat nejen známky s hřebenovým zoubkováním, ale i některé známky se zoubkováním řádkovým (pokud byly jejich protilehlé strany perforovány stejnou lištou; při vzájemném nastavování stran je však třeba vzít v úvahu případný /obvykle drobný/ posun této lišty).

bě nejsou jen jednotlivé perforační otvory, ale vždy celá jejich řada, v našem případě tedy levá a pravá strana známky, přičemž vzdálenosti mezi jejich příslušnými otvory jsou naopak vždy zcela stejné. Zda tomu tak je, můžeme snadno zkontrolovat: stačí sejmout skenerem svíslou perforaci na levé straně známky a přiložit ji na monitoru na stranu pravou (nebo svíslé rozstříhnout silně zvětšenou fotokopii a levou stranu přiložit vpravo). V našem případě uvidíme, že se levá i pravá perforace naprosto shodují a všechna nepravidelná vychýlení perforačních otvorů vzájemně odpovídají. Závěr pak je jednoznačný - perforace u obou předložených známek je pravá.

Velikost obrazu a okraje perforačních otvorů

Pro úplnost pak ještě zmiňme poslední dva argumenty pana Moravce: velikost obrazu a neostrost hran perforačních otvorů. Velikost obrazu a vůbec velikost celých známek je u razítkovaných a odmáčením prošlých exemplářů veličina značně nepřesná. Známkový papír je materiál „organický“ a jeho namočením a následným vysušením může dojít (a často dochází) jak k natažení, tak i ke smrštění, a to ve svíslém i vodorovném směru (v závislosti na směru postavení vláken v papírové hmotě); jakékoliv přesné měření je tedy vždycky problematické. Ostrost hran perforačních otvorů může být ovlivněna řadou faktorů - ostrosti hran perforačních jehel počínaje a počtem archů perforovaných současně konče (přesněji řečeno tím, zda náš arch ležel při perforování nahoře či dole, a přišel tedy do přímého kontaktu s hranami jehel, nebo mezi nimi a jím ležela vrstvička proseknutých koleček papíru z horních archů).

Není každý den neděle

Odpověď na otázku, kterou jsme si položili v úvodu tohoto článku, tedy už známe. Obě známky, o nichž se pan Moravec domnívá, že by mohly být dosud neznámými padělkami ke škodě pošty, jsou ve skutečnosti (v tomto případě bohužel) pravé, a senzace se tedy nekoná. Proč jsem to tedy prostě jen nesdělil jejich majiteli a obšírně s tím seznamuji čtenáře? Inu proto, že neškodí si ukázat, že znalecká práce není jen odhalování falz, ale i odhalování známek pravých, za falza pouze mylně považovaných. A taky proto, že mi neoblomná vytrvalost pana Moravce byla sympatická, a nesprávnost jeho úvahy jsem nechtěl odbyt strohým konstatováním, že se mýlí. Ale proto bychom se na jeho snahu rozhodně neměli dívat spatra. Pokud je někdo v našem oboru ochoten a schopen vynaložit tolik úsilí a prostředků, lze mu i přes dlíčí neúspěch jenom přát, aby měl příště prostě více štěstí!

Stručně o autorovi:

JUDr. Ing. František Beneš, CSc. (47), filatelistický znalec, obchodník a publicista. Je soudním znalcem v oboru filatelie a členem Komise expertů SČF pro obor Československo, Česká republika a protektorát Čechy a Morava. Působí v pražském Domě filatelie.